

PERSONAL MUNICIPAL A L'AJUNTAMENT DE VILA-REAL FA UN SEGLE

per Joan Francesc Bernat Esplugues

Tal com ocorre en l'actualitat, els ajuntaments de la segona meitat del segle XIX tenien la necessitat de comptar amb una sèrie d'empleats que s'ocuparen de l'administració dels assumptes municipals. El seu nombre, és clar, era variable depenent de la importància del municipi i percebien pel seu treball una remuneració a càrrec del pressupost de l'ajuntament.

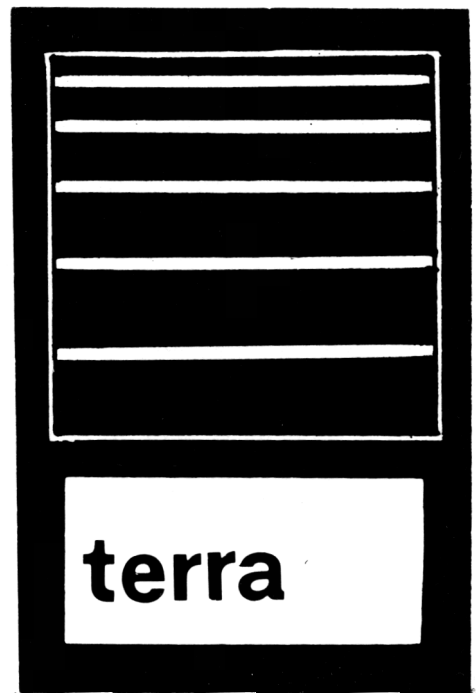
Consultant els llibres d'actes, els pressupostos anuals i els llibres de comptabilitat, he pogut reconstruir la relació de personal al servei de l'ajuntament de Vila-real en aqueixa època. A més, en aquests documents apareixen les retribucions assignades a cada lloc de treball.

PERSONAL MUNICIPAL A VILA-REAL 1881-1886

Lloc de treball	Retribució anual (pta -unitari-)	Observacions
Secretari	1750	
Auxiliar secretaria	875	
Escrivent	730	
Metge cirurgià titular	990	Des de 1884/85 2 metges, a 650 Pta.
Depositari	750	
Macer o porter	547,5	
4 alutzirs alcaldia	547,5	Des de 1885/86, 3
Inspector de carns	270	
Encarregat rellotge públic	75	
Pregoner	278,75	
6 vigilants nocturns	547,5	
12 guardes rurals	547,5	
Conserge escorxadador públic	547,5	
Enterrador	547,5	
Mestre	1.375	
Mestre de pàrvuls	1.100	
Mestra	916	
2 peons caminers	912,5	Des de 1883/84, a 1.095
Alcaid depòsit municipal correcció pública	273,75	
Cap vigilància població	730	
4 guardes vigil. pob.	638,75	
Advocat consultor	250	
Ordenança secretaria	365	Apareix en 1885/86

A més, d'espòròdics: recaptador cèdules personals, perits taxadors, empleats de consum, inspectors d'obres, director orquestra, enterrador cementeri i metge d'Alqueries; com a més destacats. En la sessió de l'Ajuntament del 12.11.1885 es nomena un arquitecte municipal.

FONTS: Actes d'Ajuntament 1881-1886, Llibre

Comptabilitat 1881-1886 i Llibre Comptabilitat 1885-1886. Arxiu Mucicipal Vila-real (A.M. Vill.).

Tot seguit, i mitjançant la legislació del S. XIX que he pogut consultar sobre personal al servei dels ajuntaments, coneixerem ara quines característiques presenten aquests llocs de treball; els seus drets, deures i responsabilitats.

...

La llei reconeixia als ajuntaments la facultat de nomenar i separar tots els empleats necessaris per a la realització dels serveis municipals, i els imposava l'obligació de tenir un secretari (1).

El secretari.- En l'època pre-constitucional, als ajuntaments, o als alcaldes i oficials públics concorria sempre un escrivà (2), el qual autoritzava tots els acords i resolucions i en donava fe quan esqueia. L'Ajuntament proveïa anualment aquest càrrec amb un escrivà, i el consell aprovava aquest nomenament amb títol formal. Però, com en molts pobles pel seu escàs veïnat, o per altres causes, no podia tenir un escrivà

que exercira tal càrrec, i encara on els havia podien caure malalts o haver d'absentar-se, es solucionaven aquestes dificultats nomenant una persona de legalitat i reputació per l'exercici d'aquesta funció, que assistia els Ajuntaments, i en donava fe dels seus acords i resolucions: aquests funcionaris rebien el títol de "Fiel de fechos"; és a dir, l'home que donava fe, l'home que autoritzava amb el seu testimoni els fets, acords i disposicions.

Establits els ajuntaments constitucionals en el S. XIX, es va donar el nom de secretari de l'ajuntament a la persona encarregada de la missió que antigament exercia l'escrivà o "Fiel de fechos", i es va disposar que per a ser elegit secretari, conformement a l'art. 320 de la Constitució, no era necessària la qualitat d'escrivà (3).

Per a ocupar el càrrec de secretari d'ajuntament es necessitaven coneixements en tots els aspectes de l'administració; i eren requisits imprescindibles ser espanyol, major de 25 anys, gaudir plenament dels drets civils i polítics, i posseir els coneixements de la instrucció primària. A l'ajuntament li corresponia exclusivament el nomenament, amb concurs previ (4), amb expedient instruït a aquest efecte, el qual s'encapçalava amb l'anunci de la vacant per a inserir-lo en el Butlletí Oficial de la província, i es fixava lliurement el termini per que els que desitjaren sol·licitar la plaça presentaren en la secretaria de l'ajuntament les instàncies acompanyades dels documents que justificaven la seua aptitud.

Pel que fa a les incompatibilitats, no podien ser secretaris en propietat ni interinament els regidors del mateix ajuntament, els notaris i escrivans que estigueren exercint la seua activitat pròpia, els que tingueren contractes de serveis amb l'ajuntament i els deutors a la hisenda municipal, entre altres (5).

Els seus deures i atribucions eren els següents:

1.- Assistir sense veu ni vot a totes les sessions del cos municipal per a donar-li compte de la correspondència i dels expedients en la forma i ordre que el president li assenyalaria.

2.- Redactar l'acta de cada sessió; llegir-la al principi de la següent, i una volta aprovada, fer-la transcriure fidelment en el llibre destinat a tal efecte, cuidant de recollir les signatures, i estampanant la seua en el lloc corresponent.

3.- Preparar els expedients per als treballs de les comissions i la resolució de l'ajuntament.

4.- Anotar sota la seua signatura en cada expedient la resolució de l'ajuntament.

5.- Estendre les minutes dels acords i resolucions de la corporació i de les comissions.

6.- Preparar els expedients, anotar les resolucions i estendre les minutes dels acords de l'alcalde.

7.- Certificar tots els actes oficials de la corporació i de l'alcalde, i expedir les certificacions escaients.

8.- Dirigir i vigilar els empleats de la secretaria, de la qual era cap.

9.- Auxiliar les juntes d'assumptes municipals.

10.- Qualsevol altre encàrrec que les lleis li encomanaren o l'ajuntament li confiara dins de l'objecte de la seua ocupació.

11.- Ordenar i custodiar l'arxiu, on no hi havia arxiver.

12.- Portar els llibres de la intervenció de fons muni-

cipals, autoritzar lliuraments i prendre raó de les cartes de pagament on no hi haguera comptador (6).

Quant al règim disciplinari, els alcaldes podien suspendre de les seues funcions els secretaris, i havien de donar compte documentat al governador per al seu coneixement.

La destitució quedava reservada a l'ajuntament en ple o al governador. En el primer cas es necessitava que l'acord fóra aprovat per les dos terceres parts de la totalitat dels regidors que formaven la corporació, i se n'havia d'informar al governador, mitjançant una còpia de l'acta de la sessió. El governador, per una causa greu, podia així mateix suspendre i destituir els secretaris d'ajuntaments i havia de donar part al Govern, el qual, i estudiant l'informe del Consell d'Estat, podia adoptar la resolució final (7).

Per tot allò que he exposat fins ara, podem concloure que el càrrec de secretari era el de màxima responsabilitat i preparació en l'administració municipal; açò queda confirmat en el quadre de personal de l'Ajuntament de Vila-real, en el qual aquest lloc de treball és el que tenia el salari més alt, 1.750 PTA.

El comptador.- Així com l'alcalde era l'ordenador de pagaments de l'ajuntament el comptador era el que exercia les funcions d'interventor dels fons municipals. El seu nomenament i separació corresponia a l'ajuntament. Les obligacions del comptador eren:

1a) Firmar els lliuraments i ordres que expedira l'al-

cade perquè el depositari dels fons rebera o pagara alguna quantitat, i n'havia de prendre raó.

2a) Portar el compte i raó dels ingressos i les despeses del pressupost municipal (8).

3a) Estendre les cartes de pagament i les notes d'ingrés en caixa de totes les quantitats que ingressaren en la depositaria, i havia de prendre raó d'aquests documents.

4a) Enviament de paperetes als deutors de la hisenda municipal.

5a) Vigilar la recaptació dels arbitris municipals.

6a) Concórrer als arqueigs balanços i liquidacions; estendre les actes corresponents, i ser un dels clavaris de l'arca dels fons municipals.

També era responsable de les partides que es pagaren fora del pressupost (9), i per açò, podia negar-se a intervenir un lliurament que no estiguera expedit en la forma legal.

El fet que no aparega el comptador entre els empleats de l'Ajuntament de Vila-real es degut al fet que, en el nostre cas, el càrrec l'exercia un regidor; aspecte recollit en la llei municipal que assenyalava que quan en un municipi no hi haguera un funcionari retribuït que exercira el càrrec de comptador, el podia assumir un regidor elegit per la corporació, el qual no rebria cap retribució per l'exercici de tal càrrec (10).

El depositari.- Els depositaris eren coneguts a Castella en l'etapa pre-constitucional amb el nom de "Mayordomos de propios" (11); els nomenava l'ajuntament o "concejo" i al seu càrrec estava l'administració de propis i cabals, amb l'obligació de donar compte exacte i puntual de totes les partides d'entrada i eixida amb càrrec i data de la seua distribució i pagaments (12).

Al S. XIX, el depositari era la persona encarregada per l'ajuntament de la conservació del fons que es recaptaren i dels que es disposava, d'acord amb la llei.

El nomenament del càrrec era potestat de l'ajuntament i el depositari prestava una fiança proporcional als fons que haguera de manejar. Si en el poble no hi havia persona que volguera encarregar-se de la custòdia dels fons, el càrrec de depositari podia ser declarat

obligatori per a un regidor, però, en aquest cas, sense prestació de fiança (13).

El depositari, en les funcions de comptabilitat, cobrava els ingressos, els custodiava en l'arca de tres claus i pagava amb subjecció al pressupost, i es podia negar a satisfer el lliurament que no fóra d'acord amb allò consignat en el pressupost de despeses o que no estiguera formalitzat segons la llei.

Per a l'exercici d'aquestes funcions era obligació del depositari:

1.- Portar un llibre de caixa, foliat i rubricat per l'alcalde, on s'anotava diàriament les quantitats que ingressaven en el seu poder amb referència a la carta de pagament, i les satisfetes en relació als lliuraments, tot i indicant-ne el nombre. El dia 1 de cada mes es saldava en aquest llibre el compte de l'anterior, a fi que el seu resultat fóra un comprovant de l'arqueig.

2.- Custodiar els fons en l'arca de tres claus (14).

3.- Entregar amb la formalitat deguda els que es lliuren per a cobrir les despeses del pressupost.

4.- Donar comptes i posar-los a la censura de l'ajuntament.

5.- Verificar els arqueigs ordinaris i extraordinaris.

Com el depositari era el responsable de tot aquell pagament que no estiguera d'acord amb les partides del pressupost, podia negar-se a pagar els lliuraments de l'alcalde que no reuniren aqueixa circumstància.

Un aspecte interessant i diferenciador d'aquest lloc de treball és que no tenia assignat un sou sinó una retribució per la custòdia dels fons; a més, l'obligació de prestar fiança i la de ser declarat obligatori per a un regidor en el seu cas, indicaven clarament que no es regia per les regles generals de les ocupacions públiques.

Quant al depositari de l'ajuntament de Vila-real, la seua retribució anual (750 PTA), era similar a la de l'escrivent, i inferior a la de l'auxiliar de secretaria o els mestres.

Altres empleats.- Els secretaris, comptadors i depositaris eren els empleats retribuïts que, com a més necessaris per al funcionament de l'administració municipal, tenien els ajuntaments el deure legal de nomenar; però, a més d'ells, i segons la importància del municipi i les necessitats de la seua administració, podien nomenar-ne d'altres, bé per auxiliar els citats en l'exercici i compliment dels deures que els eren propis, bé per a encarregar-los treballs determinats d'índole administrativa o facultativa.

En el cas que ens ocupa, al voltant de 1885, junt al secretari, interventor (un regidor) i depositari, anteriorment ha quedat indicat el conjunt de personal afecte a l'Ajuntament de Vila-real, amb llocs de treball que en alguns casos han perdurat, bé amb la mateixa denominació o amb un altra, bé deslligats del pressupost municipal (auxiliar secretaria, metge, mestre, guardes, vigilància, ordenança...) i altres que han desaparegut en el transcurs dels anys (pregoners, vigilants nocturns, peons caminers...).

Tots els empleats municipals estaven subjectes a obediència a l'ajuntament i eren responsables pels delictes i faltes que cometeren amb subjecció a la llei municipal i judicialment davant els tribunals. En aquest concepte, els ajuntaments, podien imposar sancions disciplinàries dins de les seues facultats, com eren l'amonestació, la suspensió de sou, la multa i la suspen-

sió en les funcions del càrrec; però, si la falta no era sols administrativa, sinó que constituïa un fet penat pel Codi Penal, l'ajuntament, sense perjudici de l'acord que prenguera dins de les seues facultats, havia de posar el fet en coneixement del jutjat.

El secretari i qualsevol altre empleat no incorria en responsabilitat quan es limitava a executar allò acordat per l'ajuntament o l'alcalde; tampoc no podia ser responsable si l'ajuntament cometia abusos, perquè mancava d'autoritat per a prendre acords o oposar-se a l'acutació de l'ajuntament.

I, pel que fa a les retribucions del personal, com ja he dit al principi, es pagaven del pressupost municipal, i el seu pagament era preferent (15).

Arribats ací, ens podem preguntar per la quantia de les retribucions del personal municipal en relació als preus de l'època. No és el motiu d'aquest estudi ocupar-se de la relació preus - salaris a la segona meitat del XIX; amb tot i amb això, presente per a finalitzar una relació de preus que poden ajudar a contextualitzar aquestes retribucions.

Per les dades del mercat de Castelló, sabem que durant el període 1880-1889, el quilo d'arròs va oscil·lar entre 0,40 i 0,50 PTA; el litre d'oli, entre 0,95 i 1,21 PTA, i el litre de vi entre 0,39 i 0,55 PTA (16).

I mitjançant els llibres d'actes de l'Ajuntament de Vila-real, també durant aquesta dècada, he recollit de forma dispersa els següents pagaments municipals:

- L'ajuntament paga als forners a raó de 2,7 PTA (17) fins 4 PTA (18) el quilo de pa per als pobres.
- 75 PTA per un bou per a les festes (19).
- 39 PTA per 12 cadires (20).

- 2 PTA per un jornal de barrobíner (21).
- A uns escrivents temporers s'els paguen 2,5 PTA diàries (22).
- 1 PTA per 1 arrova de palla (23).
- I per 22 gallines 110 PTA, a raó de 5 PTA la gallina (24).

NOTES

(1) **Llei Municipal** 2-X-1877, arts. 78 i 122.

(2) El càrrec d'escrivà de l'època foral apareix perfectament estudiat per J. M. Doñate, el qual amb encert ens avisa que... "El cargo de escribano coincide, en líneas generales, con el actual de Secretario de la Corporación"; en "El gobierno de la villa", **Datos para la H.^a de Villarreal VI**, 1984, p. 126.

(3) Paràg. 2n del **Decret de les corts** de 10 de juny de 1812, restablí el 8 de desembre de 1836.

(4) **Llei Municipal**, art. 122

(5) **Llei Municipal**, art. 123

(6) **Llei Municipal**, arts. 125, 126 i 127

(7) **Llei Municipal**, art. 124 i **R.O.** de 6-XII-1880

(8) Regla 18 i següents de la **Instrucció** de 20-XI-1845.

(9) **R.O.** de 24-XII-1850.

(10) Concretament, he trobat un nomenament d'aquest càrrec en les actes d'ajuntament de 1885, sessió del 9 de juliol: "... Se acordó nombrar interventor del Ayuntamiento al concejal D. José Almela Fortuño".

(11) Com a béns de propis defineix la **Llei Municipal** de 1877 aquells béns propietat del municipi (finques rústiques, urbanes, etc.) que no estant destinades a l'aprofitament comú i gratuït dels veïns o al servei municipal, produeixen o poden produir una renda a favor de la comunitat.

(12) L'antecedent d'aquest càrrec per a la nostra zona el podem trobar en el "sindich" o "clavari" medieval, encara que no guardant una equivalència exacta de funcions, ja que com J.M. Doñate matisa "... sería necesario refundir dos o tres de los actuales cargos administrativos para conseguir una parecida concentración de funciones..." ("El gobierno de la villa...", p. 120).

(13) **Rs. Os.** de 2-VII-1842, 1-I-1863 i 17-I-1877.

(14) Regulat aquest aspecte per **R.O.** de 11-3-1862 i per la **Llei Municipal** de 1877.

(15) **Llei Municipal**, art. 157, i **R.D.** de 29-8-1881.

(16) BERNAT ESPLUGUES, J.F. **Mortalidad catastrófica y estructura socioeconómica en Villarreal (1180-1889). El Cólera de 1885.** Tesi de Llicenciatura dirigida per la Dra. Na Teresa Carnero i Arbat. València, 1985, p. 132.

(17) **Actes d'Ajuntament de 1880**, sessió del 8 de febrer (A.M. Vill.).

(18) **Actes d'Ajuntament de 1889**, sessió del 28 de març (A.M. Vill.).

(19) **Actes d'Ajuntament de 1880**, sessió del 17 d'octubre (A.M. Vill.).

(20) **Actes d'Ajuntament de 1881**, sessió del 2 de gener (A.M. Vill.).

(21) Idem. Actes. Sessió de l'11 d'agost (A.M. Vill.).

(22) **Actes d'Ajuntament de 1882**, sessió de l'11 de juny (A.M. Vill.).

(23) **Actes d'Ajuntament de 1886**, sessió del 8 d'agost (A.M. Vill.).

(24) **Actes d'Ajuntament de 1887**, sessió del 8 de maig (A.M. Vill.).